

דער יידישער טעם-טעם

אַ פּעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

אַ פּובליקאַציע
פֿון דעם פֿאַריזער
ייִדיש-צענטער –
מעדעם-ביבליאָטעק

תמוז תש"ע/יוני 2010

יָאָר 15, נומער 5 (75)

דער טרוים-טעאַטער נעמט אויס¹ דאָס גרויסע געווינס²

© פֿאָטאָס :
אַליק מעסער

שוין אין 1915 האָט שלום-עליכם³ באַשריבן די גליקן און אומגליקן פֿון אַ מענטש וואָס האָט אויסגענומען „דאָס גרויסע געווינס“. דעם 30סטן און 31סטן מײַ האָט מען געשפּילט די פּיעסע אין פֿאַריז, אַדאַפּטירט פֿון שאַרלאַט מעסער, די רעזשיסאַרשע⁴ פֿונעם טרוים-טעאַטער (די טרופּע פֿונעם פֿאַריזער ייִדיש-צענטער). אַניק פּריס-מאַרגוליס, וואָס שפּילט אײַנע פֿון די הויפּט-ראָלעס אין דער פּיעסע, האָט אונדז געשיקט אירע אַנזדרוקן.

אין שטאַט. פֿון דעמאָלט אָן וועלן די „ממתקים“²⁰ פֿלומרשט²¹ טראָגן אויף אַלצדינג...

דאָס גרויסע געווינס איז שוין די דריטע פּיעסע וואָס שאַרלאַט מעסער אינסצעניזירט²². די ערשטע איז געווען חיים סלאָוועסס²³ די יונהס און דער וואַלפּיש²⁴ און די צווייטע אַברהם גאַלדפֿאַדענס²⁵ די צוויי קונ-לעמל (זע אַ שטיקל פֿון דער פֿאַרשטעלונג²⁶ אויף „יורטיוב“ :

<http://www.youtube.com/watch?v=15JoDVfBv0g>). די טרופּע

שפּילט שוין אַכט יאָר און געוויסע אַקטיאָרן זײַנען דאָ פֿונעם סאַמע אַנהייב²⁷ אָן. „שפּילן“, דאָס איז דאָך טאַקע דער פּאַסיקער²⁸ ווערב פֿאַר

אונדז אַלעמען מחמת²⁹ נישט נאָר אויף דער בינע³⁰ שפּילן מיר : יעדעס מאָל ווען מיר טרעפֿן זיך אויף שימחות³¹, אַמזירט מען זיך ניצנדיק

די רעפּליקעס³² פֿון דער פּיעסע וואָס מע האַלט אין צוגרייטן. זײַן אין

דער טרופּע איז ממש³³ אַ מחיה³⁴ און זײַנט מיר האָבן גאַסטראַלירט³⁵

יענץ יאָר, געפֿאַרן קיין ווין³⁶ און אַרויסגעטראָטן דאָרטן, זײַנען מיר אַלע

[סוף זײַט 8]

געקניפט און געבונדן³⁷.

מע האָט מיך געבעטן צו שרייבן אַן אַרטיקל וועגן דער נײַער פּיעסע.

אַט האָב איך נאָך די אַנדערע טעג יום-טובֿ⁵ ! וואָס זאָל איך שרייבן ?

וואָס זאָל איך זאָגן עס זאָל נישט זײַן גערעדט פֿון וועג ?

וועגן דער פּיעסע – דאָס גרויסע געווינס פֿון שלום-עליכם – וויסן

זיכער אַלע שוין אַ סך : די האַנדלונג⁷ הייבט זיך אָן בײַ שימעלע

סאַראָקער אין וואַרשטאַט⁸. ווער איז שימעלע סאַראָקער ? אַ

שניידער, אַ קבצן אין זיבן פּאַלעס⁹ וואָס האָט מער חובֿות¹⁰ ווי האָר

אויפֿן קאַפּ. שימעלע האָט אַ מאָל געקויפֿט אַ צעטל¹¹ פֿון אַ באַנק-

לאַטעריע ; די ציונג¹² קומט פֿאַר אַלע יאָר דעם ערשטן מײַ. שימעלע

איז דער איינציקער וואָס האָט קיין מאָל נישט פֿאַרלוירן די האַפֿענונג

אויסצונעמען דאָס גרויסע געווינס. די אַנדערע פֿאַרשווינען¹³ – דער

עיקר¹⁴ זײַן ווייב עטיע-מעניע – מאַכן חוזק¹⁵ פֿון אים. היינטיקס יאָר¹⁶

שפּילט דאָס מזל צו¹⁷ אונדזער שניידער (נו... אויף אַ מעשה פֿרעגט מען

נישט קיין קשיא...¹⁸) : זײַן צעטל ציט דאָס גרויסע געווינס פֿון צוויי

הונדערט טויזנט רובל און ער ווערט איינער פֿון די גרעסטע גבירים¹⁹

1. gagne/wins 2. le gros lot/the grand prize 3. sholem aleykhem 4. metteuse-en-scène/director (fem.) 5. ... YONTEF אָן אומגליק 6. divaguer/talk nonsense 7. intrigue/action 8. atelier/workshop 9. KAPTSN ... sans-le-sou/absolute pauper 10. KHOYVES dettes/debts 11. billet/ticket 12. tirage/drawing 13. personnages/characters 14. ... IKER surtout/especially 15. ... KHOYZEK se moquent/make fun of 16. cette année/this year 17. ...MAZL ... la chance est favorable/luck smiles at 18. ... MAYSE ... KASHE ne pose pas trop de questions/don't ask questions 19. GYRIM hommes riches/rich men 20. MAMTAKIM געלט 21. KLOYMERSHT imagine-t-il/so he thinks 22. met en scène/directed 23. KHAIM Sloves (1905-1988) 24. Les Jonas et la Baleine/The Jonahs and the Whale 25. AVROM Goldfaden (1840-1908) 26. représentation/performance 27. depuis le tout début/from the very beginning 28. qui convient/suitable 29. MAKHMES parce que/because 30. scène/stage 31. SIMKHES fêtes/celebrations 32. répliques/lines 33. MAMESH véritablement/truly 34. MEKHAYE plaisir/pleasure 35. partis en tournée/went on tour 36. Vienne/Vienna 37. étroitement liés/the closest of friends

פֿאַלקסבינע פראָוועט¹ אַ געבורטסטאָג

לינקס : חווה
אלבערשטיין.
אונטן : די יונגע
טרופע פֿון
פֿאַלקסבינע.

נישט נאָר אין פֿאַריז שפּילט מען טעאָטער אויף ייִדיש. אין אַנדערע שטעט, ווי וואַרשע, תּל־אָבֿיבֿ², מאָנטרעאַל... זענען דאָ פּראָפּעסיאָנעלע ייִדישע טרופּעס. אָבער דער עלטסטער פֿאַראַנענער³ ייִדישער טעאָטער אויף דער וועלט געפֿינט זיך אין ניו־יאָרק און הייסט „פֿאַלקסבינע“. דעם 2טן מײַ 2010 האָט מען געפֿיערט⁴ די 95 יאָר (קיין עין־הרע)⁵ פֿון דער פֿאַלקסבינע, מיט אַ גאַל־אָוונט אין אַ נייעם קאָנצערט־זאַל פֿון דעם ניו־יאָרקער לינקאָלן־צענטער. דער זאַל איז געווען אַן אָנגעפּאָקטער⁶ און די פּראָגראַם אַ רײַכע. אַ חוץ⁷ מיטגלידער פֿון דער פֿאַלקסבינע־טרופּע האָבן אויך געשפּילט פֿאַרשטייער⁸ פֿון דער ייִדיש־רעדנדיקער טרופּע פֿון ישראָל⁹, „ייִדישפּיל“. חווה¹⁰ אלבערשטיין איז אַרויסגעטראָטן מיט אַ קאָנצערט ייִדישע לידער און פֿראַנק לאַנדאָן און זײַן אַרקעסטער האָבן געשפּילט קלעזמאַרי־מוזיק. דער אָוונט איז אויך געווינדמעט¹¹ געווען דעם אַנדענק פֿון יאָסל מלאָטעק צו זײַן צענטן יאָרצײַט¹². מלאָטעק איז געווען אַ פֿעיקער פּלל־טוער¹³ אין דער ניו־יאָרקער ייִדיש־וועלט און לאַנגע יאָרן דער בילדונגס־¹⁴ דירעקטאָר פֿון אַרבעטער־רינג¹⁵. פֿאַר די נישט־אַמעריקאַנער איז ער אַפֿשר¹⁶ מער באַקאַנט ווי דער צונויפֿשטעלער¹⁷, צוזאַמען מיט זײַן ווייב חנה¹⁸, פֿון די דרײַ בענד אַנטאָלאָגיע פֿון ייִדישע לידער (מיר טראָגן אַ געזאַנג, פּערל פֿון ייִדישן ליד און לידער פֿון דור¹⁹ צו דור).

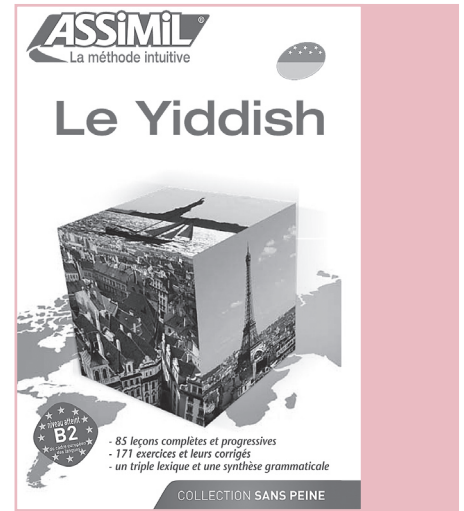

נאָך זײַן טויט אין יאָר 2000 האָט מען געשאַפֿן דעם מלאָטעק־פּריז, צוגעטיילט²⁰ יעדעס יאָר צו עמעצן וואָס האָט געבראַכט אַ וויכטיקן בײַשטייער²¹ צו דער ייִדישער קולטור. הײַנאָר²² האָבן געקראָגן דעם פּריז : אַהרן²³ לאַנסקי, פרעזידענט פֿון דער נאַציאָנאַלער ייִדישער ביכער־צענטראַלע, און בריינע וואַסערמאַן, דירעקטאָרין פֿון דער מאָנטרעאַלער „דאָראַ וואַסערמאַן ייִדישן טעאָטער“. אויף דעם אָוונט האָט מען אויך אָפּגעגעבן פֿבֿוד²⁴ דעם אַנדענק פֿון פּאָעט אַברהם²⁵ סוצקעווער, וועלכער איז געשטאָרבן אין יאָנואַר 2010. ווען די פֿאַלקסבינע איז געגרינדט²⁶ געוואָרן אין 1915 זענען געווען אין ניו־יאָרק אַליין 15 ייִדישע טעאָטערס. די מערהייט פֿון זײַ האָבן געשפּילט שונד²⁷ – פּראָסטע פֿאַרווילונגען²⁸ וואָס זענען געפֿעלן דעם ברייטן עולם²⁹ און וואָס די אינטעליגענץ האָט ביטער קריטיקירט. דער ציל³⁰ פֿון דער נײַער טרופּע איז געווען צו שטעלן פֿאַרן ייִדישן פּובליקום פּיעסעס פֿון אַ הויכער קוואַליטעט (די ערשטע פֿאַרשטעלונג איז געווען איבסענס „אַ שונא“³¹ פֿון פֿאַלק). אין די ווייטערדיקע יאָרן האָבן זײַ געשפּילט דעם קלאַסישן ייִדישן רעפּערטואַר און אויך דראַמעס פֿון דער וועלט־ליטעראַטור. אין די 40ער און 50ער יאָרן איז דער ייִדישער טעאָטער ביסלעכווייז פֿאַרשווונדן, נאָר פֿאַלקסבינע, אונטערגעשטיצט³² פֿונעם אַרבעטער־רינג, האָט געקענט אָנגײַן מיט איר טעטיקייט³³. אין 1998 איז זלמן³⁴ מלאָטעק (יאָסלס זון) געוואָרן פרעזידענט פֿון דער פֿאַלקסבינע און די טרופּע האָט אײַנגעפֿירט נייע זשאַנערס, כּדי³⁵ צו פֿאַרבײַטערן דעם עולם : צוויי־שפּראַכיקע פּראָגראַמען פֿאַר דער גאַנצער משפּחה³⁶, בשות־פּותדיקע³⁷ אונטערנעמונגען מיט אוניווערסיטעטן און אַנדערע אָרגאַניזאַציעס, און פֿאַר פּיעסעס אין גאַנצן אויף ייִדיש – אייבערשפּיטן אין ענגליש און אין רוסיש. מען האָט אויך געגרינדט אַ טרופּע יונגע־לייט (וואָס הייסט טאַקע „די טרופּע“) וואָס גאַסטראָלירט³⁸ אַרום אַמעריקע צו ברענגען ייִדישע מוזיק און טעאָטער צו יענע געגנטן וווּ ס'איז ביז אַהער ניט געווען. ביז (מער ווי) 120 !

1. fête/celebrates 2. TEL AVIV 3. existant/existing 4. célébré/celebrated 5. KEYN EYNORE que le mauvais œil nous épargne/no evil eye 6. plein/packed 7. A khu'ts à part/aside from 8. représentants/representatives 9. YISROEL Israël 10. khAVE 11. dédié/dedicated 12. anniversaire de décès/anniversary of death 13. KLAL ... militant associatif/activist 14. éducation 15. Cercle des travailleurs/Workmen's Circle 16. EFsher peut-être/perhaps 17. compilateur/compiler 18. khANE 19. DOR génération 20. décerné/awarded 21. contribution 22. cette année/this year 23. ARN Aaron 24. ... KOVED rendu hommage/honored 25. AVROM 26. fondé/founded 27. pièces de basse qualité/trash 28. amusements/entertainments 29. OYLEM public 30. but/aim 31. SOYNE ennemi/enemy 32. subventionné/subsidized 33. activité/activity 34. ZALMEN 35. KEDE'y afin de/in order to 36. MISHPOKHE famille/family 37. BESHU'TFESDIKE en association/in partnership 38. fait des tournées/goes on tour.

גוטע נייעס פֿאַר יידיש

אַז די באַרימטע שפּראַך־מעטאָדע „אַסימיל“ האָט אַרויסגעגעבן
אַ באַנד צו לערנען יידיש – איז עס אַ גוטער סימן¹.

„אַסימיל“ איז אַ פֿראַנצויזישע פֿירמע וואָס האָט פּובליקירט אין 1929 אַן ערשטן באַנד מיטן נאָמען „ענגליש אָן מ״י“², אין וועלכן מע געפֿינט דעם באַרימטן זאַץ : „מ״י שניידער איז ריזן !“. דאָס בוך איז געוואָרן זייער פּאָפּולער און דער פֿאַרלאַג³ האָט אַרויסגעגעבן לערנביכער פֿון אַנדערע שפּראַכן. הײַנט צו טאָג אַנטהאַלט דער קאַטאַלאָג איבער 100 לשונות⁴. אַ חוץ⁵ אַלע אייראָפּעיִשע שפּראַכן געפֿינט מען רעגיאָנאַלע שפּראַכן ווי ברעטאַניש, פּראָוואַנסאַל אָדער שטימי⁶; עקזאָטישע שפּראַכן ווי אַפֿריקאַנס, טאַמול און לאַאָ; עטלעכע טויטע שפּראַכן – לאַטײַן, היעראָגליפֿיש עגיפּטיש; און אויך עספּעראַנטאָ. אינעם קאַטאַלאָג שטייט יידיש צווישן וואָלאַף און זולו ! צוויי לערערניס פֿונעם פּאַריזער יידיש־צענטער, אַניק פּריס־מאַרגוליס און נאַדיאַ דעהאַן־ראַטשילד, האָבן זיך אונטערגענומען אָנצושרייבן די יידיש־מעטאָדע, וואָס איז אַרויס אין אַפּריל 2010. זי באַשטייט⁷ פֿון אַ בוך מיט 85 לעקציעס און פֿון רעקאָרדירונגען אויף פֿיר קאַמפּאַקטלעך⁸. איינע פֿון די צוויי מחברטעס⁹ גיט אונדז אַ בליק אויף איר אַרבעט.

דער משפּחה²⁴ און אַזוי ווייטער – און אַפֿילו ווי מע קלאָגט זיך²⁵ ! ווען אַ סעריע פֿון זיבן לעקציעס איז געווען פֿאַרטיק, האָבן מיר זי געשיקט אין פֿאַרלאַג; דאָרט האָט די פֿאַרלעגערין וואָס האָט געאַרבעט מיט אונדז געשפּילט די ראָלע פֿונעם סטודענט : זי האָט איבערגעלייענט און געפֿרעגט שאלות²⁶ איבער אַלץ וואָס האָט איר אויסגעזען ניט גענוג קלאָר. נאָך דעם ווי מיר האָבן דאָס פֿאַרבעסערט, האָט יצחק נובאַרסקי²⁷ אויך איבערגעלייענט, פֿאַרבעסערט, קאָריגירט און צום סוף געגעבן זײַן „הסכמה“²⁸ אָן וועלכער מיר וואָלטן קיין מאָל נישט געהאַט די העזה²⁹ אַרויסצוגעבן דאָס בוך.

דערנאָך איז געקומען דער גרויסער טאַג מע זאָל רעגיסטרירן די אַלע דיאַלאָגן : מיר האָבן געדאַרפֿט געפֿינען פֿיר „שטימעס“ (צוויי מענלעכע און צוויי ווייבלעכע) וואָס זאָלן זײַן בעלנים³⁰ דאָס צו טאָן... און פֿריי דעם זעלבן טאַג וואָס די טעכניקער. און מיר האָבן טאַקע געפֿונען ! מאַכן און איבערמאַכן, קלאָפֿן³¹ און ווידערקלאָפֿן (אַ מחיה³² מיט קאַמפּיוטערני : די פּראָגראַמען³³ ענדערן זיך כּסדר³⁴, און מע מוז אַלץ ענדערן !), ליענען און איבערלייענען – אַזוי זײַנען געגאַנגען ניט ווינציקער ווי... צען יאָר, און כּאָטש פֿיר פּאַר אויגן און ברילן האָבן באַטראַכט דעם טעקסט, האָט מען אַלע מאָל געפֿונען נאָך אַ טעות³⁵ צי אַ פֿעלערל. אַז איר וועט אַ קוק טאָן און דערטאַפֿן³⁶ נאָך אַזאַ גרייזל³⁷, זײַט אַזוי גוט, ווייזט עס אונדז, מיר זאָלן גרייטן אַ תּיקון־טעות³⁸ !

נאַדיאַ דעהאַן־ראַטשילד

ווי קומט מען צו שרייבן אַ מעטאָדע צו לערנען יידיש ווי אָן אויטאָדידאַקט ? פשוט¹⁰ : מע וואָרט ביז דער באַרימטער פֿאַרלאַג „אַסימיל“ בעט מע זאָל עס טאָן. איר זײַט דאָך שוין זייער באַשעפֿטיקט, אָדער שעמעווידיק, אָדער גלאַט פֿויל¹¹ ? האָט מען אַ שטאַרקן אַרגומענט אייך איינצורעדן : וואָס הייסט, אַלע זיבעציק (און אַפֿילו¹² נאָך מער) לשונות פֿון דער וועלט¹³ זײַנען שוין אינעם קאַטאַלאָג, און יידיש נישט ? ווילט איר פֿאַרשעמען אונדזער שפּראַך ? נו, נעמט מען אַרבעטן, מיט איין טרייסט¹⁴ : מע שווערט אַז מע וועט עפעס שרייבן וועגן אַן אַרעמען שניידער, אויף צו להכעיס¹⁵ דעם ענגלישן ריזן שניידער וואָס האָט אַ שם¹⁶ אויף דער וועלט זײַט דעם ערשטן „אַסימיל“־בוך, מיט אַכציק יאָר צוריק...

אַניק און איך, כּאָטש¹⁷ מיר זענען לערערניס שוין עטלעכע יאָר, האָבן מיר נישט געוויסט ווי מע שאַפֿט אַזאַ מעטאָדע. נאָר דער פֿאַרלאַג האָט אונדז געגעבן אַ רשימה¹⁸ פֿאַדערונגען¹⁹ : אַלע לעקציעס באַשטייען פֿון אַ דיאַלאָג, וואָס זײַן לענג ווערט גרעסער און גרעסער, ווי אויך די צאָל נייע ווערטער און גראַמאַטישע באַמערקונגען ; מיר האָבן געשאַפֿן צוויי מינים²⁰ געניטונגען : זאַצן איבערצוזעצן פֿון יידיש, און זאַצן צו דערגאַנצן²¹. דערצו, מעג מען צוגעבן אַ פּאַר שורות²² צו דערקלערן קולטור־פֿראַגעס. נאָך זעקס לעקציעס אַזעלכע, קומט אַ לעקציע וואָס חזרט איבער²³ די גראַמאַטישע פונקטן, און אַ טעקסט אָן קיין נייעם וואָקאַבולאַר. מיר האָבן אויך געהאַט אַ רשימה פֿון די פּאַרשיידענע טעמעס וואָס מוזן אַריינגיין : ווי מע באַגריסט זיך, וואָקאַבולאַר פֿון

1. SIMEN signe/sign 2. Anglais sans peine/this series in English is ...Without Toil 3. maison d'édition/publisher 4. LESHONYNES langues/ languages 5. AKHU'TS à part/in addition to 6. chtimi, langue régionale du Nord/dialect of Northern France 7. consiste/consists 8. CDs 9. MEKHA'BERTES auteurs/authors 10. POSHET simple 11. tout simplement paresseux/merely lazy 12. AFILÉ même/even 13. toutes les 70 langues (selon la tradition juive)/all 70 languages (according to Jewish tradition) 14. consolation 15. ... TSELOKHES en dépit de/to spite 16. SHEM réputation 17. bien que/although 18. RESHIME liste/list 19. exigences/requirements 20. MINIM types 21. compléter/complète 22. SHURES lignes/lines 23. répète/repeats 24. MISHPOKHE famille/family 25. se plaint/complains 26. SHAYLES questions 27. YITSKHOK Niborski, directeur pédagogique de la Maison de la culture yiddish/educational director of the Paris Yiddish Center 28. HASKOME approbation/approval 29. HOZE audace/nerve 30. ... BALONIM bien vouloir/be willing to 31. taper/type 32. MEKHAYE plaisir/pleasure 33. logiciels/software 34. KESEYDER constamment/constantly 35. TOES erreur/mistake 36. trouver/find 37. petite faute/small error 38. TIKN-TOES errata.

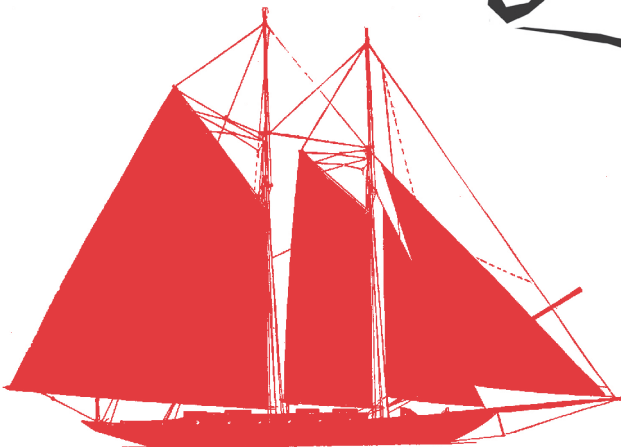
מע גייט... צי מע פֿאַרט ?

אויף אַן אייזל¹, אַ קעמל צי אַ העלפֿאַנד.
גיינ האָט אַ סך וואַריאַנטן. מע קען
שפּאַנען²⁰, שפּרייזן²¹, שפּאַצירן, לויפֿן און
שפּרינגען (אַז מ'איז צופֿרידן), קריכן²²
און שלעפֿן זיך²³ (אַז מ'איז מיד, שוואַך
אַדער טרויעריק).

מיט קאָנווערבן האָט פֿאַרן זייער אַ סך
מעגלעכקייטן : ס'איז קלאָר וואָס עס מיינען
אַריינפֿאַרן, אַרויספֿאַרן, אַדורכפֿאַרן . אַ
פֿאַר אויסדרוקן וואָס זענען אַ ביסל מער בילדעריש²⁴ :
אויספֿאַרן אַ וועלט מיינט פֿאַרן אַ סך, זיין אַ גרויסער
רייזנדער.

פֿאַרפֿאַרן האָט צוויי באַטייטן : זיך אָפּשטעלן (אין אַ האַטעל, צום
בנישפּיל) אָדער פֿאַרן אין אַ שלעכטער ריכטונג. „פֿאַרפֿאַרן קיין
בויבעריק“ קען מען זאָגן וועגן פֿאַרבלאָנדזשען²⁵ אין אַ רייזע,
נאָר אויך ווען מע פֿאַרפֿלאַנטערט זיך²⁶ אין אַ דיסקוסיע, ווען
מע דערווייטערט זיך פֿון ענין²⁷.
אַריינפֿאַרן עמעצן אין די רייד, דאָס הייסט אים איבעררייסן.
אַריינפֿאַרן (אָדער פֿאַרפֿאַרן) אין די ציין אָבער מיינט
דערלאָנגען אַ זעץ²⁸ אין פנים²⁹ אַריין.
ווען אַ פֿרומער ייד פֿאַרט אַהיים אויף שבת³⁰, און ער פֿאַרשפּעטיקט,
זאָגט מען : ער איז אַריינגעפֿאַרן אין שבת אָדער אַריינגעפֿאַרן אין
די לאַקשן.

טאָ פֿאַרט געזונטערהייט – מיר ווינטשן אייך גוטע
וואַקאַציעס !

דער גוטער וועטער איז סוף־כל־סוף¹ געקומען און
מיט דעם הייבט מען אָן צו טראַכטן וועגן זומער און
וואַקאַציעס, אָפּר², רייזעס און פֿאַרוויילונג³. אויב
דו ביסט אין אַ ייִדיש־קורס וועט דער לערער אַפּשר⁴
פֿרעגן : וואָס וועסטו טאָן בעת⁵ די וואַקאַציעס ? און
אויב דו ענטפֿערסט : איך וועל גיין אין כינע, וועט ער
דיך אַנקוקן גאָר דערשטוינט⁶ און זאָגן : עס וועט דאָך נעמען
אַ פֿאַר יאָר ! און טאָמער⁷ איינער זאָגט : איך וועל גיין אין
אַמעריקע, קען ער ענטפֿערן : דו וועסט האָבן זייער נאָסע פֿיס ! יאָ,
טייערע תלמידים⁸, אין ייִדיש איז דאָ אַן אונטערשייד צווישן גיין און
פֿאַרן. גיין גייט מען נאָר מיט די פֿיס. ווען מע ניצט אַ טראַנספֿאָרט־
מיטל מוז מען זאָגן פֿאַרן.

מען פֿאַרט מיט אַן אויטאָ, אַן אויטאָבוס, אַ באַן, אַ שיף,
אַפֿילו⁹ מיט אַ ראָווער¹⁰. פֿאַרן פּאַסט¹¹ צו אַלע
רייזעס, לאַנג צי קורץ, גיך צי פּאַמעלעך. איך פֿאַר
אין אַמעריקע, איך פֿאַר אין די בערג¹², איך פֿאַר
צום ברעג ים¹³, איך פֿאַר אין שטאָט אַריין, איך פֿאַר
אַהיים. ווען עמעצער פֿאַרט אַוועק ווינטשט מען אים
געוויינטלעך : פֿאַר געזונטערהייט ! און מע מעג צוגעבן :
קום צוריק געזונטערהייט ! מיטן ווערב קומען איז ניטאָ קיין
אונטערשייד צי מע קומט צו פֿוס אָדער מיט אַ וואָגן. אויב מע וויל עס
זאָגן פינקטלעכער קען מע צוגעבן : ער קומט צו גיין, אָדער ער קומט
צו פֿאַרן, ווי אינעם ליד „שנירעלע פּערעלע“ (זעט זייט 5). דאָך מוז

מען נישט מיינען אַז „קומען צו גיין“ מוז זיין צו
פֿוס. מע קען עמעצן גלאַט¹⁴ זאָגן „קום צו גיין“,
מיינענדיק : „קום אַ מאָל צו מיר, קום צו גאַסט“.
מיט אַן אַוויאָן פֿליט מען (כאָטש¹⁵ מע מעג אויך
זאָגן אַז מע פֿאַרט). אויב מע זוכט אַוואַנטורעס
קען מען פֿליען אין אַ לופּטבאַלאָן. און אויב מען
איז אַן אַסטראָנאָוט פֿליט מען אין אַ קאָסמאָס־שיף.
אויף אַ פֿערד רייט¹⁶ מען. דעמאָלט איז מען אַ
רייטער¹⁷ (נישט דאָס זעלבע ווי אַ ריטער¹⁸, כאָטש די ריטער פֿלעגן
אויך רייטן). מען קען אויך, לויט דעם אָרט וווּ מע געפֿינט זיך, רייטן

1. sofkl-sof finalement/at last 2. repos/rest 3. loisirs/entertainment 4. EFsher peut-être/perhaps 5. BEYS pendant/during 6. étonné/surprised 7. si/if 8. TALMIDIM étudiants/students 9. AFILÉ même/even 10. vélo/bicycle 11. convient/suits 12. à la montagne/to the mountains 13. ... YAM à la mer/to the seaside 14. simplement/simply 15. bien que/although 16. monte/rides 17. cavalier/rider 18. chevalier/knight 19. âne/donkey 20. marcher (à grands pas)/stride 21. marcher (à grands pas)/stride 22. ramper/crawl, creep 23. se traîner/trudge 24. imagés/graphic 25. s'égarer/get lost 26. s'empêtrer/gets mixed up 27. INYEN sujet/subject 28. coup/punch 29. PONEM visage/face 30. SHABES Shabbat.

אלע קענען דאָס ליד פֿון איציק מאַנגער „אויפֿן וועג שטייט
אַ בוים“, נאָר ניט אלע ווייסן אַז ער האָט גענומען די צוויי
ערשטע שורות¹ פֿון אַן אַלט פֿאַלקסליד, וואָס מיר דרוקן דאָ
אונטן.

אויפֿן וועג שטייט אַ בוים

אויפֿן וועג שטייט אַ בוים,
שטייט ער איינגעבויגן ;
פֿאַרט אַ ייד קיין ארץ־ישׂראל²
מיט פֿאַרוויינטע אויגן.

גאָט, גאָט, גרויסער גאָט,
שוין צייט צו דאווענען מינחה³ ;
אַז מיר וועלן קומען קיין ארץ־ישׂראל,
וועט זײַן שוין־ושימחה⁴ !

1. shures vers/lines 2. ERETS-YISROEL Terre d'Israël/Land of Israel
3. MINKHE prière de l'après-midi/afternoon prayer 4. SOSN VESIM-
khe allégresse à son comble/general rejoicing.

שפּריכווערטער¹

- אַז מע שמירט², פֿאַרט מען.
- ווי מע שמירט, אַזוי פֿאַרט מען.
- ווען מע פֿאַרט ווייס מען, ווען מע קומט צוריק ווייס מען ניט.
- וווּ מען גייט פֿיל וואַקסט ניט קיין גראַז.
- ווען איך גיי פֿאַמעלעך זאָגט מען איך קריך, ווען איך גיי
גיכער צערייס איך די שיך.
- אויף ניט גיין און ניט פֿאַרן האָט מען קיין חרטה³ ניט.

1. proverbes/proverbs 2. graisse (aussi graisser la patte)/
grease (also grease someone's palm) 3. KHAROTE remords/
remorse.

„שנירעלע פערעלע“¹ איז אַן אַלט פֿאַלקסליד, וואָס איז אין די
לעצטע יאָרן געוואָרן שטאַרק באַליבט אי אין די פֿרומע² אי³
אין די וועלטלעכע⁴ קרייזן. עס שטעלט די אַלטע פֿראַגע – וואָס
וועט זײַן ווען משיח⁵ וועט קומען ? און דער עיקר⁶, ווי וועט
ער קומען ? אינעם ליד זעט מען דאָס בילד פֿון דער סעודה⁷
לפֿבֿוד⁸ משיח, וווּ עס זיצן אַרום טיש די חשוּב־סטע⁹ יידן, די
„גילדערנע פֿאַן“¹⁰, און די פֿרומע ווייבער, אויסגעפּוצט¹¹ מיט
זייער צירונג¹².

שנירעלע פערעלע

שנירעלע פערעלע, גילדערנע פֿאַן,
משיח בן דוד¹³ זיצט אויבן אָן.
האַלט אַ בעכער¹⁴ אין דער רעכטער האַנט,
מאַכט אַ ברכה¹⁵ אויפֿן גאַנצן לאַנד.

אַמן ואַמן¹⁶ – דאָס איז וואָר,
משיח וועט קומען היינטיקס יאָר¹⁷.

וועט ער קומען צו פֿאַרן –

וועלן זײַן גוטע יאָרן.

וועט ער קומען צו רייטן¹⁸ –

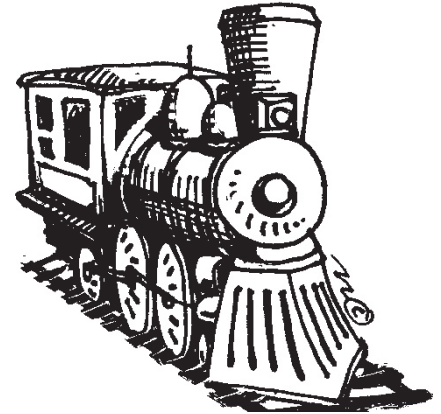
וועלן זײַן גוטע צייטן.

וועט ער קומען צו גיין –

וועלן די יידן אין ארץ־ישׂראל¹⁹ איינשטיין²⁰.

1. ici collier de perles/here string of pearls 2. religieux/religious
3. et... et.../both ... and 4. laïques/secular 5. MESHIEKH Le Messie/
The Messiah 6. ... IKER surtout/most important 7. SUDE repas de
fête/feast 8. LEKOVED en l'honneur de/in honor of 9. KHO'SHEVSTE
les plus distingués/the most distinguished 10. "élite" 11. parées/
adorned 12. bijoux/jewelry 13. MESHIEKH BEN DOVID Messiah de
la lignée du roi David/Messiah of David's line 14. coupe/goblet
15. BROKHE bénédiction/blessing 16. OMEYN VEOMEYN amen,
amen 17. cette année/this year 18. à cheval/on horseback 19. ERETS-
YISROEL Terre d'Israël/Land of Israel 20. s'installer/settle.

פֿון אַלע ייִדישע וויצן וואָס יעדער איינער קען זיי שוין, האָבן מיר אויסגעקליבן אַ פּאָר וואָס האָבן צו טאָן (מער אָדער ווייניקער) מיט דער טעמע „פּאָרן“.

פֿאַרשפּעטיקט די באַן

אַ ייד לויפֿט און לויפֿט צו כאַפֿן אַ באַן. ער פֿאַרשפּעטיקט¹ זי אויף איין מינוט און צעקלאָגט זיך² גאָר שטאַרק. דערהערט אַ צווייטער ייד ווי יענער קלאָגט און שעלט³, גייט ער צו צו אים און זאָגט : וואָס יאָמערט⁴ איר אַזוי ? איר האָט זי דאָך פֿאַרשפּעטיקט נאָר אויף איין מינוט. מע וואָלט געקענט מיינען אַז איר האָט זי פֿאַרשפּעטיקט אויף דריי שעה⁵ !

פֿאַרן אין קאָסמאָס

דער ערשטער ייִדישער אַסטראָנאָמיט קומט צוריק פֿון אַ מיסיע אין וועלכער ער איז דורכגעפֿלויגן 100 מאָל דעם אַרביט פֿון דער ערד. ווען מע האָט אים געפֿרעגט ווי ער פֿילט זיך האָט ער געענטפֿערט : אויסגעמאַטערט⁶ ! איר קענט אייך ניט פֿאַרשטעלן⁷ ווי מיד מע ווערט פֿון דאוונען⁸ 300 מאָל נאָכאַנאַנד שחרית⁹, מינחה¹⁰ און מעריב¹¹...

בילד : אַרטור קאַלניק

פֿאַרן מיטן מגיד¹²

אַ מאָל איז געווען אַ באַרימטער מגיד וואָס פֿלעגט אַרומפֿאַרן אויף אַלע שטעגן און וועגן¹³ צו האַלטן דרשות¹⁴ אין ייִדישע שטעט און שטעטלעך. פֿאַרן פֿלעגט ער אַלע מאָל מיט זיין געטרניענ¹⁵ בעל-עגלה¹⁶, יאָנקל. איין טאָג, ווען זיי זענען געזעסן צוזאַמען אין וואָגן, האָט יאָנקל אַ זאָג געטאָן : רבי¹⁷, איך פֿאַר שוין מיט אייך אַזוי פֿיל יאָרן אַז איך קען אויף אויסנווייניק¹⁸ אַלע איינערע דרשות. איך וואָלט געוואָלט כאַטש¹⁹ איין מאָל אין לעבן אַליין האַלטן אַ דרשה און זען ווי דער עולם²⁰ קוקט אויף מיר מיט דרך-אַרץ²¹ און באַוונדערונג²². לאַמיר, איך בעט אייך, זיך איבערטוישן²³ מיט די קליידער. איך וועל האַלטן די דרשה און איר וועט זיצן צווישן עולם און זיך צוהערן. איז דער פֿאַרלייג וויל געפֿעלן דעם מגיד און זיי האָבן אַזוי געטאָן. יאָנקל (פֿאַרשטעלט פֿאַרן מגיד) איז אַרויף אויף דער בימה²⁴ און געדרשנט²⁵. דער עולם האָט זיך גוט צוגעהערט. דערנאָך האָבן עטלעכע יידן געשטעלט פֿראַגעס וואָס יאָנקל האָט קלוג און שיין פֿאַרענטפֿערט. מיט אַ מאָל הייבט זיך אויף אַ ישיבֿה-בֿחור²⁶ און פֿרעגט אַ קשיא²⁷ וואָס איז אַזוי פֿאַרדרייט און פֿאַרוויקלט²⁸ אַז יאָנקל ווייס ניט ווי צו ענטפֿערן. טראַכט ער אַ מינוט און זאָגט : וואָס פֿאַר אַ נאַרישע פֿראַגע איז דאָס ? דאָס איז דאָך אַזוי פשוט²⁹ אַז מײַן בעל-עגלה דאַרטן וואָלט געקענט זי פֿאַרענטפֿערן. יאָנקל – זאָגט ער צום פֿאַרשטעלטן מגיד – ענטפֿער אויף זיין קשיא !

1. rate/misses 2. se lamente/laments 3. maudit/curses 4. vous vous lamentez/are you howling 5. sho heures/hours 6. épuisé/exhausted 7. imaginer/imagine 8. prier/pray 9. shakhres prière du matin (prononcée après le levée du soleil)/morning prayer (said after sunrise) 10. MINKHE prière de l'après-midi/afternoon prayer 11. MAYREV prière du soir/evening prayer 12. MAGID prêcheur/preacher 13. tous les chemins/all the roads 14. DROSHES sermons 15. fidèle/faithful 16. BALEGOLE cocher/coachman 17. REBE maître/master 18. par cœur/by heart 19. au moins/at least 20. OYLEM public/congregation 21. DEREKH-ERETS respect 22. admiration 23. échanger/exchange 24. BIME estrade à la synagogue/platform in the synagogue 25. GEDARSHNT prêché/preached 26. YESHIVE-BOKHER étudiant rabbinique/yeshiva student 27. KASHE question difficile/tough question 28. complexe/convoluted 29. POSHET simple.

די צען מכותי פֿון וואַקאַציעס

1. איר האָט זי ליב אָבער זי האָט אינך פֿינט. (ז.....ן)
2. איר האָט זיי פֿינט אָבער זיי האָבן אינך ליב. (מ.....ן)
3. אַרבעט וואָס מע דאַרף טאָן בעת² די וואַקאַציעס. (פ.....ן)
4. איר קויפט עס און איר פֿאַרגעסט עס. (ז.....ם)
5. איר מוזט עס קויפֿן כאַטש³ איר ווילט עס נישט טראָגן. (ב.....ם)
6. אַלע זינגען שוין פֿאַרנומען⁴. (ל.....ן)
7. ס'איז דאָ אַ סך און אַ סך. (ז.....ד)
8. ס'איז ניטאָ וווּ מע וויל עס און ס'איז יאָ דאָ וווּ מע וויל עס ניט. (ר.....ן)
9. די וואָס זינגען ניט אייערע זינגען ניט צו פֿאַרטראָגן⁵. (ק.....ר)
10. ווען איר שטייט אויף, שלאָפֿן זיי און ווען איר לייגט זיך שלאָפֿן, שטייען זיי אויף. (ע.....ן)

[ענטפֿערס אויף ז' 8]

1. ... MAKES dix plaies/ten plagues 2. BEYS pendant/during 3. bien que/although 4. occupés/taken 5. insupportables/unbearable.

געפֿינט די ווערטער

די ווערטער אינעם דיאָגראַם זענען אָנגעשריבן אָן נקודות¹ און אָן סוף־אותיות². זיי שטייען האַרזאָנטאַל, ווערטיקאַל און דיאָגנאַל.

פּוסטעפּאַסעווען³, באַדקאַסטיום⁴, זונשמירעכץ⁵, אָפּגעברענט⁶, זונענשלאַק⁷, וואַקאַציעס, זונשירעם⁸, ליגשטול⁹, אייזקרעם, דרעמל¹⁰, ספּאַרט, נאַטור, ריזע, בערג, דאָרף¹¹, זאַמד, זון, ים¹².

ט	נ	ע	ר	ב	ע	ג	פ	א	א	ר	פ
ש	ד	ה	ז	מ	י	ס	נ	ו	ז	ו	ה
ז	ל	ו	ט	ש	ג	י	ל	ג	ס	א	ז
ו	כ	ל	ר	ו	ט	א	נ	ט	ס	י	ו
נ	ר	י	א	ט	ז	ו	ע	פ	ו	ז	נ
ע	כ	ע	ה	א	נ	פ	א	נ	ן	ק	ש
נ	ב	נ	מ	ך	א	ר	ה	מ	צ	ר	מ
ש	ה	ד	נ	ס	ט	פ	ר	א	ד	ע	י
ל	ד	מ	ע	ר	י	ש	נ	ו	ז	מ	ר
א	ר	ו	מ	צ	ת	ץ	ג	ר	ע	ב	ע
ק	ע	ג	ס	ע	י	צ	א	ק	א	ו	כ
נ	מ	ך	ס	פ	ף	ץ	ע	ז	י	ר	צ
מ	ל	מ	ו	י	ט	ס	א	ק	ד	א	ב

1. NEKUDES points voyelles/vowel points 2. SOF-OYSYES lettres finales/final letters 3. traîner sans rien faire/to go idle 4. maillot de bain/bathing suit 5. crème solaire/suncream 6. bronzé/suntanned 7. coup de soleil/sunburn 8. parasol 9. transat/beach chair 10. sieste/nap 11. campagne/country 12. YAM mer/sea.

דאָס ליד האָט אָנגעשריבן אַ תלמידה¹ פֿון די ייִדיש-קורסן און אַ מיטאַרבײַטער פֿון פּאַריזער ייִדיש-צענטער.

D.R.

מיט דער נײַער פּיעסע זײַנען מיר שוין אַרויסגעטראָטן אין ליאַן, איינע פֿון די גרעסטע שטעט אין פֿראַנקרײַך, און דאָ נישט לאַנג האָבן מיר געשפּילט צוויי מאָל אין פּאַריז. ס'איז אונדז תמיד³⁸ אַ ווונדער צו הערן ווי דער עולם³⁹ רעאַגירט, צעלאַכט זיך, פּאַטשט מיט די הענט⁴⁰. נישט אַלע וואָס האָבן געוואָלט קומען אויף דער פֿאַרשטעלונג האָבן געקענט באַקומען אַ בילעט – דאָס מאָל ווי די פֿרײַערדיקע מאָל איז דער טעאַטער געווען אָנגעפּאַקט⁴¹ מיט מענטשן – אַזוי אַרום האָט שאַרלאַט שוין רעזערווירט דעם טעאַטער אויף דריי פֿאַרשטעלונגען אין נאָוועמבער. און וועגן דער צוקונפֿט האָט מען, קיין עין הרע⁴², שוין אַנדערע פּרעכטיקע⁴³ פּראָיעקטן און מע וועט זיך דראַפּען אויף די גלייכע ווענט⁴⁴ זיי זאָלן צו שטאַנד קומען⁴⁵.

אַניק פּריס-מאַרגליס

38. TOMED toujours/always 39. OYLEM public/audience 40. applaud/claps 41. plein/packed 42. KEYN EYNORE que le mauvais œil nous épargne/no evil eye 43. magnifiques/splendid 44. faire l'impossible/do our very best 45. se réalisent/materialize.

[ענטפֿערס פֿון ז' 7]

די צען מכות פֿון וואַקאַציעס

1. זון 2. מוקן (moustiques/mosquitos)
3. פּאַסטקאַרטלעך 4. זונקערעם 5. באַדקאַס-טיום 6. ליגשטולן (transats/beach chairs)
7. זאַמד 8. רעגן 9. קינדער 10. עלטערן.

דער ייִדישער טעם-טעם

אַ פּעריאַדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

דער ייִדישער טעם-טעם איז אַ פּובליקאַציע פֿון דעם פּאַריזער ייִדיש-צענטער – מעדעם-ביבליאָטעק

אין דעם נומער האָבן מיטגעאַרבעט אַניק, יצחק, מאַרי, נאַדיאַ, נאַטאַליאַ, עוולין, רובי.

YIDISHER TAMTAM
Maison de la culture yiddish
Bibliothèque Medem
29 rue du Château d'eau
75010 Paris
Tél. : 01 47 00 14 00
Fax : 01 47 00 14 47
tamtam@yiddishweb.com

מע קען אויך לייענען דעם ייִדישן טעם-טעם
אויפֿן אינטערנעץ : www.yiddishweb.com

פּרייַז : 2,50 אַייראָס 2,50 euros

מײַן ווילנע

פֿון ניקאַל ווינמאַן²

ווילנע, מײַן אומבאַקאַנטע שטאָט
ווילנע, ווי אַ חלום³ אין מײַן זכרון⁴
ווילנע, פֿון בלוט און פֿון פּאַפּיר
ווילנע, ירושלים⁵ אין צפֿון⁶
ווי זענען דינע ייִדישע גאַסן
דינע שמאַלע⁷ געסעלעך
ווי קינדער האָבן זיך געשפּילט ?
ווי איז פֿאַרשווונדן געוואָרן דיין „יונג ווילנע“⁸ דור⁹ ?
אין וועלכן וואַלקנדיקן¹⁰ הימל ?
אין וואַלקנס פֿון אַש¹¹.
שטילקייט ! שטילקייט !
ווילנע אין געטאָ פֿאַרשלאָסן
אַרומגערינגלט מיט שינאה¹²
ווי דער גייסט פֿון גאַון¹³
איז צעשטויבט¹⁴ געוואָרן אויף הפֿקר¹⁵
ווי זיין ליכט איז פֿאַרלאָשן אין טרויער
ווילנער גאַסן, ווילנער געסעלעך,
ליידיקע און שטומע.
שטילקייט ! שטילקייט !
הײַזער צעבראַכענע, צעוואָרפֿענע¹⁶.
דער קלאַנג פֿון ייִדישקייט אַרויף אין הימל.
דינע „טויזנט טירן צו דער וועלט“¹⁷, אויגן פֿאַרשלאָסענע.
שטילקייט פֿון אומגליק פֿון הונדערטער יאָרן.
ווילנע, מײַן אומבאַקאַנטע שטאָט
ווי איך בין קיין מאָל ניט געווען.

1. TALMIDE étudiante/student (fem.) 2. Nicole Wajeman 3. kHOLEM rêve/dream 4. ZIKORN mémoire/memory 5. YERUSHOLAIM Jérusalem 6. tsofn nord/north 7. étroits/narrow 8. Jeune Vilna, groupe de poètes modernistes des années 1930/Young Vilna, modernist poetic movement of the 1930s 9. DOR génération 10. nuageux/cloudy 11. cendre/ashes 12. SINE haine/hatred 13. GOEN Gaon de/of Vilna, R. Eliahu ben Shlomo Zalman (1720-1797) 14. réduit en poussière/turned to dust 15. HEFKER à l'abandon/abandoned 16. démolis/demolished 17. citation du poème/from the poem "Vilne" de/by Moyshe Kulbak.